

“Preventie, bescherming en vervolging”

Speech door minister Rosenthal van het ministerie van Buitenlandse Zaken tijdens de *Genocide Prevention Conference* op 15 maart in het Hampshire Hotel – Babylon te Den Haag

Speciaal adviseur Deng, Excellenties, dames en heren,

Laat ik beginnen met een citaat: “Als ik ziek was, ging ik toch werken zodat ik in het bos kon zoeken naar planten of insecten om mijn dochter te eten te kunnen geven. Ze was zo verzwakt. Vlak voordat ze overleed vroeg ze me om een kommetje rijst, maar ik had niets om haar te geven. Als je iemand verloor van wie je hield, kwam niemand helpen. We moesten onze doden zelf begraven.” Dit zijn de woorden van Denise Affonço. Ze was gedwongen tewerkgesteld in de killing fields van Cambodja onder het regime van de Rode Khmer. Ze moet nu voortleven met de herinneringen aan de genocide en het verlies van haar dochter. De verklaring die ze heeft afgelegd tijdens het Cambodja-tribunaal geeft haar houvast: “Dit is belangrijk voor mij, voor mijn dochter en voor de generaties van de toekomst. We moeten proberen te begrijpen wat er gebeurd is en niet vergeten.”

Ook hier in Den Haag begrijpen we hoe belangrijk het is dat straffeloosheid wordt aangepakt. Dit is immers de ‘*international city of peace and justice*’, de thuishaven van de grote internationale gerechtshoven en tribunalen van de wereld. Vervolging in Den Haag is de laatste schakel in de keten van de betrokkenheid van de internationale gemeenschap bij preventie, bescherming en vervolging van de ernstigste misdrijven. Nu internationale vervolging ook afschrikwekkend werkt, vormen deze processen zowel een begin als een eind. Het begint met preventie. En zodra een zaak voor het gerecht komt, hier in deze stad, is de keten rond.

De keten van preventie, bescherming en vervolging. Het voorkomen of stoppen van genocide is niet zo makkelijk als we zouden willen. Maar dat betekent niet dat we niet alles moeten doen wat in onze macht ligt om de schakels met elkaar te verbinden. De internationale gemeenschap is dat verplicht.

Dames en heren,

In 2005 onderkenden de lidstaten van de Verenigde Naties dat ze gezamenlijk verantwoordelijk waren voor het beschermen van hun bevolking tegen genocide, oorlogsmisdaden, misdaden tegen de menselijkheid en etnische zuiveringen. Ze noemden dat de *Responsibility to Protect*. De primaire verantwoordelijkheid ligt bij de betrokken staat, maar indien een regering niet in staat of niet bereid is haar bevolking te beschermen, ligt er ook een verantwoordelijkheid voor de internationale gemeenschap. Hier verschaft de verantwoordelijkheid tot bescherming ons een kader.

Het is een wijdverbreid misverstand dat militair ingrijpen de enige weg zou zijn voor de internationale gemeenschap om ernstige internationale misdrijven, zoals die momenteel worden gepleegd in Syrië, een halt toe te roepen. Velen denken dat de keus ligt tussen militair ingrijpen of niets doen en maar zien waar de wreedheden eindigen.

In weerwil van de impact van de afschuwelijke wreedheden die we zien op tv, zijn er allerlei manieren waarop we onze verplichting tot bescherming kunnen nakomen. Het principe behelst drie pijlers en met recht. Militair ingrijpen is slechts een element van een pijler.

De verantwoordelijkheid tot bescherming begint met preventie. Het betekent dat erop wordt toegezien dat staten hun eigen verplichtingen nakomen. Dat staten hun eigen mensen beschermen en dat mensen worden beschermd tegen de staat. Het houdt in dat straffeloosheid wordt aangepakt en dat de mensenrechten en de rechtsstaat worden geëerbiedigd. Deze beginselen zijn vastgelegd in internationale verdragen. We moeten landen dus aanmoedigen zich aan te sluiten bij die verdragen en ze toe te passen. Als er tekenen zijn die wijzen op ernstige schendingen van de mensenrechten, moeten we de landen in kwestie ter verantwoording roepen. Achter de schermen bedrijven we preventieve diplomatie. Misstanden worden publiekelijk veroordeeld door politieke autoriteiten of door de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten. Op deze manier zorgen we ervoor dat schendingen van de mensenrechten op de agenda blijven.

De internationale gemeenschap laat het niet bij het vastleggen van principes. Goed bestuur, adequate rechtsbedeling en waarborgen ter bescherming van burgers zijn niet vanzelfsprekend. Door training en kennisoverdracht kunnen we landen helpen het bestuur en de eerbiediging van de rechtsstaat te verbeteren.

Als een staat echter niet in staat of niet bereid is de ernstigste misdrijven te voorkomen, moet de internationale gemeenschap verder gaan. Bemiddeling, sancties, inwinnen van inlichtingen, civiele missies en doorwijzing naar het ICC: ook op dit punt zijn er veel alternatieven voor het gebruik van geweld. Militaire interventie is het uiterste middel. Preventie verdient de voorkeur boven bescherming. We moeten trachten te voorkomen dat de noodzaak tot de inzet van geweld ontstaat. En niet wachten met maatregelen tot het geweld is geëscaleerd.

Dames en heren,

Als we het hebben over de Responsibility to Protect kunnen we niet voorbijgaan aan de situatie in Syrië. Secretaris-Generaal Ban Ki-moon noemde Syrië een test voor het concept. De beelden van de misdaden tegen de menselijkheid door het Assad regime laten niemand onberoerd. Het geweld, het moorden en folteren van mannen, vrouwen en kinderen moeten stoppen. De publieke frustratie groeit omdat de wereldgemeenschap tot dusver niet in staat is gebleken een eind te maken aan het geweld. Natuurlijk, de situatie in Syrië is gecompliceerd. De Veiligheidsraad is verdeeld, de situatie in de regio is complex en niemand wil dat het in Syrië uitloopt op een regelrechte burgeroorlog. De conclusies van de Vrienden van het Syrische Volk in Tunis van vorige maand moeten volledig worden uitgevoerd. Onder de leiding van Kofi Annan moeten we een uitweg zien te vinden, de druk op Assad opvoeren zodat hij het geweld beëindigt en Rusland en China aan boord zien te krijgen. We moeten een inclusief politiek proces op gang krijgen en erop toezien dat degenen die misdaden tegen de menselijkheid hebben gepleegd zich moeten verantwoorden voor de rechter.

De verantwoordelijkheid tot bescherming bevestigt opnieuw de plicht van regeringen zich te onthouden van geweld tegen hun bevolking evenals de plicht van de internationale gemeenschap op te treden bij misdrijven van deze aard. Tegelijkertijd toont de situatie in Syrië aan hoe complex preventie, bescherming en vervolging zijn in de praktijk.

Nederland en de internationale gemeenschap spannen zich in voor het beginsel van de Responsibility to Protect. Mijn land en Rwanda bekleden bijvoorbeeld gezamenlijk het voorzitterschap van de Group of Friends on the Responsibility to Protect. Nederland ondersteunt het Global Centre for the Responsibility to Protect en het VN-kantoor van Francis Deng en Edward Luck.

Het onderzoeken van de opties tussen het negeren van wreedheden en militair ingrijpen als laatste redmiddel moet centraal staan. Ik verwacht dat de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties deze zomer over met name deze opties verslag gaat uitbrengen. Wanneer ik in april naar Brazilië afreis, zullen deze kwesties in de gesprekken tussen Brazilië en Nederland aan de orde komen. En komende september zullen we deze kwesties ook in New York ter sprake brengen. Want de schakels van de keten van preventie, bescherming en vervolging moeten worden versterkt.

Om de preventie te verbeteren moeten we ten eerste meer aandacht besteden aan het verstrekken en verkrijgen van informatie. Kennis moet een centrale rol spelen. We moeten precies weten wat er aan de hand is en we moeten dat ook eerder en sneller weten. Er zijn meer gerichte *fact-finding* missies van de VN nodig om te waarborgen dat informatie tijdig beschikbaar komt. Daarnaast moet de uitwisseling van kennis tussen ngo's, regeringen en internationale organisaties worden verbeterd.

Want wanneer een misdrijf als genocide ophanden is, is het van vitaal belang dat we dat zo snel mogelijk onderkennen. Het *early-warning framework for genocide* dat door de heer Deng is ontwikkeld wordt nu ook gebruikt voor het herkennen van tekenen van de andere drie ernstigste misdrijven. Het door Deng ontwikkelde kader is een belangrijk instrument om inzicht in situaties te krijgen nog voordat een internationaal misdrijf wordt gepleegd. Alarmsignalen moeten zo snel mogelijk tussen regeringen worden uitgewisseld. En zij moeten in ieder geval tot vroegtijdige actie leiden, en niet tot "verlamming door analyse". Samen met de EU en de VS bekijkt Nederland nu hoe zowel vroegtijdige waarschuwing als vroegtijdige actie kunnen worden verbeterd wanneer er tekenen zijn dat er internationale misdrijven gaande zijn.

Ten tweede moeten we doorgaan met het ontwikkelen van onze bemiddelingscapaciteiten en preventieve diplomatie. De kansen liggen voor het oprapen. Daarom steunt Nederland de uitbreiding van de bemiddelingscapaciteit van zowel de VN als de ngo's die zich hiermee bezighouden. Daarnaast is er behoefte aan een gerichtere inzet van niet-militaire sancties. We moeten waarborgen dat de sancties degenen treffen die verantwoordelijk zijn voor de misdrijven en niet de burgerbevolking.

Ten derde moeten we de straffeloosheid aanpakken door te waarborgen dat meer staten toetreden tot het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof. Dan zal het net van staten die partij zijn zich sluiten rond degenen die verantwoordelijk zijn voor internationale misdrijven. Door afspraken te maken met andere staten die partij zijn kunnen we de ergste schenders van mensenrechten oppakken en voor de rechter brengen. Zo is het belangrijk dat Joseph Kony en andere commandanten van het Verzetsleger van de Heer worden opgepakt en naar Den Haag worden gebracht om zich te verantwoorden voor hun daden. Wanneer een staat die partij is niet in staat of niet bereid is vervolging in te stellen, zal het Strafhof dat op

zich nemen waardoor er een afschrikwekkend effect optreedt. Preventie gaat verder wanneer een conflict is beëindigd.

Ten vierde moeten we ook onze inspanningen voor capaciteitsopbouw meer focussen op preventie. Beter inschatten waar de potentiële zwaktes van een staat liggen. Nederland doet dat bijvoorbeeld in Burundi. In Burundi was er een tekort aan goed opgeleide politiemensen en militairen om de bevolking te beschermen. Wij helpen ze nu hun veiligheidssector te organiseren en officieren te trainen.

Ten vijfde moeten we in het bijzonder aandacht besteden aan vrouwen wanneer het gaat om het voorkomen van wreedheden en vredesopbouw in kwetsbare landen. Zij hebben immers een spilfunctie in de maatschappij.

In Liberia waren het de vrouwen die een einde maakten aan de burgeroorlog. Gekleed in witte t-shirts en slechts gewapend met kleurrijke borden gingen ze de straat op om vrede te eisen. Ze drongen er bij hun echtgenoten en zonen op aan de wapens neer te leggen en naar huis te komen. Deze vrouwen wisten het conflict in 2003 te beëindigen en Liberia is tot op de dag van vandaag een relatief stabiel land.

Zoals mijn Amerikaanse ambtgenote Hillary Clinton al zei, moeten we het niet over vrouwen hebben als slachtoffers maar als toekomstige leiders. De invloed die vrouwen hebben binnen hun gezin, hun dorp en stam moet worden weerspiegeld in de economie en de politieke macht. Als vrouwen niet betrokken worden bij conflictoplossing en bemiddeling, is er geen duurzame vrede mogelijk.

Nederland heeft een nationaal actieplan waarmee resolutie 1325 van de VN-Veiligheidsraad handen en voeten krijgen. We bevorderen de politieke participatie en het leiderschap van vrouwen in zes landen waar conflicten plaatsvinden of hebben plaatsgevonden. Vrouwen worden bij de wederopbouw betrokken. We stimuleren ze een gelijke rol op te eisen en zo een stabielere maatschappij te helpen opbouwen die minder kwetsbaar is voor geweld.

Dames en heren, de internationale gemeenschap heeft dus meer opties dan nietsdoen of militair ingrijpen. We kunnen – we moeten – hier beter gebruik van leren maken. Nederland doet wat het kan om wreedheden te voorkomen.

Nederland wil helpen de keten van preventie, bescherming en vervolging aaneen te smeden. Ervoor zorgen dat de internationale gemeenschap een krachtige keten smeedt die niet breekt wanneer er druk op wordt uitgeoefend. Een keten om daders mee vast te leggen zodat in Cambodja ook andere kopstukken van de Rode Khmer naast Duch kunnen worden veroordeeld. Een keten die burgers als Denise Affonço

beschermt tegen de ernstigste misdrijven. Een keten van staten die misdrijven als die van de Rode Khmer voorkomt. Zodat overlevenden van de genocide zoals mevrouw Affonço in het reine kunnen komen met wat hen is overkomen. Zodat ze samen met de volgende generaties naar de toekomst kunnen kijken, zonder evenwel het verleden te moeten vergeten.

Dank u.